

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE VELAYET SÜREÇLERİNİN ÇOCUĞUN SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Sevim KARAOĞLU

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, sevimkaraoglu@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-2200-6046

Makale Geliş Tarihi: 02.07.2020 **Makale Kabul Tarihi:** 21.10.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Karaoğlu, S. (2020). Erken çocukluk döneminde velayet süreçlerinin çocuğun sosyal-duygusal gelişimine etkisinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (46), 279-290.

Öz

Dünyada ve ülkemizde çocuk haklarının üzerine odaklanıldığı bir dönemde yaşarken, ülkemizde boşanmaların artması (TÜİK, 2018) kamuoyunda çocukların velayet durumları ile ilgili olarak büyük farkındalıklar uyandırmaya başlamıştır. Bu farkındalık velayetlerin sadece hukuki boyutta değil pedagojik boyutta da incelenmesi gerekliliğini doğurmuştur. Hukuksal boyuttan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 337, 340 ve 342 sayılı maddelerinde velayet; yetişkin olmayanların (18 yaşından küçüklerin) ve hâkim tarafından kısıtlanan yetişkin çocukların bakım, eğitim, öğretim ve korunması ile ilgili hak ve görevleri olarak belirtilmişken; diğer taraftan pedagojik boyutuna ise Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7 numaralı protokolü 5. Maddesinde değinilmiştir. Sözleşmede velayet durumunda, devletin çocuğun yüksek yararını gözetmesi gerekir şeklinde altı çizilmiştir. Bu sözleşme, Türk Anayasası madde 90(5) gereğince iç hukukumuzda kullanılan bir parça haline getirilmiştir. Ancak "çocuğun yüksek yararı" ile ilgili olarak tam olarak betimleyici bir içerik bulunmamaktadır. Gerekli durumlarda çocuk için en uygun çözümün hâkim tarafından karar verilmesi beklenir. Alan yazında, Yargıtay'ın çocuğun yüksek yararı ile ilgili geçmişte gerekli durumlarda aldığı kararları da örnek alınarak çocuğun yararına olan ilkeler alt başlıklar şeklinde derlenmiştir. Derlenen bu alt başlıklar ise çocuğun yaşı, görüşü, fiziksel, bilişsel, sosyal ve ahlaki gelişimlerinin yanı sıra çocuğun anne ve babasıyla etkileşimlerinin de uzman eşliğinde gözlemlenmesi ile sınıflandırma yapılmıştır. Boşanma sırasında ortaya çıkan velayet problemlerinin çocukların olası sosyal ve duygusal gelişimini en az zararla etkilemesi için çocuklarda boşanma sürecinde görünen ve görünmesi tahmin edilen sorunların üzerinde düşünülmalıdır. Bu bağlamda, Yörükoğlu'nun (2004) da belirttiği gibi boşanmak çocukları her yönden etkiler, bu süreçte bazen çocukların duyguları anne babalar tarafından görmezden

Erken Çocukluk Döneminde Velayet Süreçlerinin Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

gelinebilir ve bu durumda çocuklar kendilerini duygusal olarak değersiz ve yetersiz hissedebilirler. Değersiz hissetmelerine bağlı olarak, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyen ve onların bu alandaki eğitimlerini engelleyen birtakım davranış anormallikleri gözlemlenebilir. Bu çalışmada, çocuğun yüksek yararını belirlemede kullanılan Çam'ın (2017) ve Özer Taşkın'ın (2006) geliştirdikleri ve sınıfladıkları ilkeler baz alınarak, boşanmış anne ve babaların velayet sorunları altında çocuklarının sosyal duygusal gelişimleri ve eğitimleri ele alınmıştır. Akabinde ise hukuki olarak ve pedagojik olarak çocukların bu gelişimlerinin nasıl korunması gerektiğine dair önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Erken çocukluk, sosyal ve duygusal gelişim, velayet, boşanma, çocuk hakları*

A REVIEW OF THE INFLUENCES OF CUSTODY PROCESS ON CHILDREN'S SOCIAL AND EMOTIONAL DEVELOPMENT

Abstract

The importance of children's right has been increasing at national and international levels. While the number of divorces is raised (TUIK, 2018), the child's custody receives strong attention in the society. This awareness creates a basis for investigation of child's custody not only in legal grounds but also psychological perspectives by the professionals. Under Turkish law, child's custody is regulated by Turkish Civil Code. Although a definition is not provided by the Code, it can be understood from article 339 of Turkish Civil Code as the right and responsibilities of welfare, education and protection of young children's (under 18-year-old) and the young adult restricted by the judge. Whereas, Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child and Article 5 of European Convention on Human Rights' protocol numbered 7 provide psychological perspective of child's custody by stating that in case of custody that the state will best interest of the child shall be primary consideration. This Convention has become a national law instrument on the ground of article 90(5) of Turkish Constitution. However, there is no clear description about what "the best interest of the child" denotes. Therefore, the judge will make the most appropriate decision for the child's situation both developmental and educational perspectives. In the literature, criterion for the best interest of the child has been categorised with consideration of The High Court decisions. The subheads have been categorised in accordance with the child's age, thought, physical, cognitive, social and moral development, bilateral relations with his/her parents under an expert. The problems in children's custody might appear at the stage of divorce and this process hurts children socially and emotionally. To reduce these behavioural problems, it must be clearly discussed that what kind of problems can occur and how they can be prevented during the discussions of the custody. Yorukoglu (2004) highlighted that parents ignore their children's emotions and so children can feel unevaluable and emotionally alone. In regard of these feelings, it

Sevim KARAOĞLU

can be observed that children can display some behaviour disorders. This paper firstly investigates children's social and emotional development in consideration of Cam's (2017) classification about the best interest of child in custody discussion between parents and finally makes some recommendations to support children's social and emotional development following divorce in legal framework.

Keywords: *Early childhood, social and emotional development, child custody, divorce, children's right*

Giriş

Aile, toplumun gelenek-göreneklerini yansıtan ve yaşatan, kendine özgü bir işleyişi olan en küçük sosyal birliktir. Çocuk gelişimi açısından ailenin öncelikli amacı, Yörükoğlu (2004: 125) tarafından da vurgulandığı gibi, çocukların en iyi şekilde temel ihtiyaçlarını karşılayıp onların topluma faydalı bireyler olarak eğitmektir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin temel prensiplerinde yer alan bakım, beslenme, güvende hissetme ve sevgi görme gereksinimleri ilk olarak aile içinde karşılanmaktadır. Bu ihtiyaçların sağlıklı bir şekilde karşılanması ise ailenin çocuğa karşı sorumlulukları arasında yer almaktadır. Çocuk aile içerisindeki gözlemlerine ve etkileşimlerine bağlı olarak dış dünya ile ilişki kurmayı, duygularını ve düşüncelerini ifade etmeyi öğrenmekle birlikte aynı zamanda problemlere ve çatışmalara karşı nasıl bir tutum sergileyeceğini de gözlemlerine dayalı olarak edinmektedir. Bu nedenle aile içerisindeki anne, baba ve çocuk arasındaki etkileşimin önemi büyüktür. Ancak aile ayrışma yoluna gittiğinde çocuğun bu süreçte ne gibi durumlarla karşılaşacağı, ebeveynlerin çocuğa karşı sorumlulukları oldukça önemlidir. Bu araştırmanın amacı, çocukların ebeveynlerin boşanmalarındaki velayet süreçlerinin çocuğunun gelişimine ve eğitimine etkisini ve ebeveynlerin bu süreçte çocuklarına karşı olan gelişimlerine ve eğitimlerine karşı olan hukuki sorumluluklarını sosyal ve duygusal gelişim ve öğrenme bağlamında ortaya koyarak hukuk ve eğitim disiplinlerini birleştirmek suretiyle bir derlem çalışma yapmaktır. Bu araştırmanın en önemli özelliği ise Türkiye'de velayet durumlarının erken çocukluk eğitimi kapsamında irdelenen ilk ve tek çalışma olmasıdır.

Toplum içindeki çocuk-ebeveyn etkileşiminin yeri

Özellikle erken çocukluk döneminde çocuk, gelişim özellikleri gereği çevresindeki en yakın kişiyi kendine model alarak büyümekte ve öğrenmesini optimal düzeye taşımaktadır. Vygotsky'nin (1978) yakınsal gelişim alanı teorisine göre (Zone of Proximal Development) çocuğun gelişim kapasitesinin maksimum değerinde kullanılması için üst gelişim düzeyindeki bireylerin yardımcı olmasına ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarının gelişiminde katkıları tahmin edildiğinden çok daha fazladır. Aynı zamanda çocuk sadece ebeveyn ile etkileşim içindeyken değil, pasif şekilde onları izleyerek de gelişmekte ve öğrenmektedir. Dolayısıyla anne-baba ile çocuk etkileşiminin yanı sıra anne-baba ilişki davranışlarının da önemi büyüktür. Gelişim ve öğrenme sadece akademik, dil ve devinim gelişim alanlarında değil, sosyal ve duygusal alanda da çocuklar ebeveynlerini gözlemleyerek gelişimsel bir ilerleme ya da duraksama yaşayabilmektedirler. Çocuk, kendi mizacına göre ebeveynlerinden veya kardeşlerinden öğrendiği kadarıyla gelişim alanları

Erken Çocukluk Döneminde Velayet Süreçlerinin Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

kapsamında kendi tutumlarına bir yön verir (Yörükoğlu, 2004: 127). Çocuk aile içinde iyi bir gözlemci olmakla birlikte anne-baba arasındaki etkileşimleri ve tutumları sürekli gözlemleyerek kendine modeller oluşturmaktadır.

Çocuğun 18 yaşına kadar olan yaşam periyodundaki gelişimi, eğitimi, bakımı ve korunması ebeveynlerinin sorumluluğu altındadır ve bu durum, çocuğun haklarının hukuki zeminde korunmasını gerektirir. Çocuğun korunmasının temeli çocuğun sevgi ve şefkate ihtiyaç duyması dahilinde toplumun geleceğini şekillendiren en küçük parçası olduğu düşüncesine dayanır (İnan, 1968). Bu fikre istinaden Akyüz'e (2013) göre "bir toplumda çocuklar kötü muamele görmekte, ihmal ve istismar edilmekte ise, o toplumun kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilir" (sf. 1). Gelişmeyi hedefleyen toplumların çocukların her yönden gelişimine iyi olanaklar sağlaması beklenir. Buna karşılık olarak, Özer Taşkın (2006: 6) çocuk kavramının hukuki boyutunu şu şekilde tanımlamıştır: "özel korumaya alınan kendisine özel haklar ve ayrıcalıklar tanınan yetişkin olmayan insan 'küçük'tür". Çocuklara verilen bu haklar ve ayrıcalıklar çocuk haklarının önemi tarihsel olarak ilk kez Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Bu dönemde, çocuğun aile içinde bağımsız birey olmaya adım atmasıyla birlikte dış dünyada ezilme, sömürü ve şiddete maruz kalmıştır (Serozan, 2005). Çocuğun değerini, çocuğun güçsüzlüğünü ve özel gereksinimlerini göz önüne alarak korumak çocuğa hakkı olan en iyi şartlarda çocukluk bahşetmek devletin en önemli görevlerinden birisi olarak ele alınır.

Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak aile içindeki roller demokratik düzene girmiştir. Böylece çocuğun toplum içindeki yeri sağlamlaşmış, çocuğun bakım ve korunmasına dair sorumluluklar daha belirgin hale gelerek kamuoyunda çocuk hakları ile ilgili bir farkındalık oluşmuştur (Özer Taşkın, 2006: 15). Kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak gelişen sosyo-ekonomik farklılıklar sebebiyle bazı zamanlarda aile düzeninde birtakım problemler yaşanabilmekte ve aile birliği bu durumlarda hukuksal zeminde bozulmak zorunda kalabilmektedir. Hukuksal zeminde aile bütünlüğüne son verilirken hatırlanması gereken en önemli konu çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişiminin sağlam temellere oturtulması için ayrılık sürecinde de sevgi ile harmanlanmış bir atmosfer yaratılması gerekliliğidir. Böyle bir atmosferi sağlama yükümlülüğü ise temelde ebeveynlerin kaçınılmaz görevidir. Çocuğa karşı olan bu sorumluluk tarihin ilk zamanlarından beri ebeveynlerin ahlaki görevi sayılıp, çocukların yetiştirilmesi ve korunması yüzyıllar boyunca ebeveynlerin görevi olarak kabul edilmiştir (Akyüz, 2013: 2). Bu görev Sanayi Devrimi ile Avrupa'da hukuksal düzenlemeler kapsamına alınmıştır ve ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiler Medeni kanunlarla düzenlenmiştir. Tarihsel öyküsüne dayalı olarak, gelişmiş ülkelerde çocuk, "aileye aile olma duygusunu verirken ve geleceğe hazırlanırken çalışma hayatından uzak tutulan varlık" olarak tanımlanmıştır (Kulaksız, 2014: 97). Bunun yanında, devlet sadece ebeveyn -çocuk ilişkisinden ziyade ailede çocuğun sorumlulukları ile ilgili bir aksama olduğunda da çocuğu korumak adına yasal koşulların sağlanmasından da yükümlüdür. *Çocuğun yüksek yararı ilkesi* bu yükümlülüğten doğan ve çocuğa "çocukluk dönemini gereği gibi yaşatma" (Akyüz, 2013: 3) imkânı veren temel bir ölçüt olarak kabul edilir. Bu ilke Çocuk Haklarına Dair

Sevim KARAOĞLU

Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan çocukların sahip oldukları dört temel hakları (yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakları) en iyi şekilde yerine getirilmesini hedefler.

Velayet sürecinde "çocuğun öncelikli yararı" ilkesi

Temel hakların çocuk gelişimi boyutundan yararı, çocuğun birey olarak tanınıp ona gereken değerin verilmesini hukuk yolundan da güvence altına alınmasını sağlamasıdır. Evlilik birlikteliği devam eden ebeveynlerin çocuklarına en iyi şartlarda çocukluk yaşatmalarına ilişkin sorumlulukları 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 339. ve 340. maddelerinde güvence altına alınmıştır. Özellikle 339. maddede yer alan "Ana ve baba, olgunluğu ölçüsünde çocuğa hayatını düzenleme olanağı tanır; önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar." ifadesi ile çocuğun değeri güvence altına alınırken; 340. maddede yer alan "Ana ve baba çocuğa, özellikle bedensel ve zihinsel engelli olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve meslekî bir eğitim sağlarlar." ifadesi ile özel gereksinimli çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakları güvence altına alınmıştır.

Evlilik birliğinin bitmesine neden olan boşanmaların sonucunda ebeveynlerin bireysel olarak birbirlerine karşı olan sorumlulukları azalmış hatta bitmiş olsa bile çocuklarına karşı olan yükümlülükleri devam etmektedir (Tamanza ve diğerleri, 2013). Devlet ise böyle durumlarda hukuksal zeminde çocuğun temel haklarını korumak ve onun için en iyisini sağlamakla sorumludur. Devlet hukuk aracılığıyla çocuğun yüksek yararının önceliği ilkesini kullanarak tüm sorunlara karşı çocuğu korumakta; zayıfı güçlüye karşı koruyan bu ilke ile ilgili birimlere çocuğun yararına olacak çözümler sunması olanağını sağlamaktadır. Buna bağlı olarak bakım, eğitim ve ebeveynlerin çocukla ilişkisini düzenlemek adına 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 182. Maddesinde bu husus üzerinde şu şekilde durulmuştur:

"Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak bulundukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler. Velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. Hâkim, istem halinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen bu giderlerin gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir"

Bu hükümde belirgin bir sınırlamanın olmaması hâkimin velayetin belirlenmesinde yetkilerinin de sınırsız olduğu anlamına gelmemektedir. Böyle bir durumda hâkim velayet kararı alırken "çocuğun yüksek yararı" ilkesini göz önünde bulundurmaktadır. Ancak çocuğun sadece sağlık, eğitim ve ahlaki bakımdan yararlarının ele alınması "çocuğun yüksek yararı" ilkesinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında boşluk yaratmıştır. Bu ilkedeki asıl sorun ise çocuğun yararının

Erken Çocukluk Döneminde Velayet Süreçlerinin Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

esas alınacağıının belirtilmesine rağmen bu ilkenin net bir şekilde tanımlanmamış olmasıdır. Bunun yanında, çocuğun yararına öncelik verilmesi yine çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkelerinden birisi olan "ayrım gözetmeme" ilkesiyle de güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Özer Taşkın, 2006). *Ayrım gözetmeme ilkesi* sayesinde çocuğun temel haklarını hukuksal zeminde yaşama geçirilmesinin değerini tartışmaya kapatmış olup, çocuğun yüksek önceliği ilkesini tanımlayarak sınırlayıcı bir perspektifle yaklaşılmasını önlemiştir (Pais, 1997). Bu yaklaşım hukukta bu şekilde kati sınırlar koyulmamasına engel olarak "hâkimin onayına açık, somut olayın özelliklerini dikkate almayı gerektiren kavramları kapsayan kurallara ihtiyaç duymasına" yol açmıştır (Serozan'dan aktaran Özer Taşkın: 20). Bu ihtiyaç ise Yargıtay'ın kararları çerçevesinde çocuğun yüksek yararının belirlenmesinde birtakım ölçütlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özer Taşkın (2006) bu ölçütleri şu şekilde gruplarken;

- 1.Çocuğun en iyi biçimde korunması
- 2.Çocuk lehine pozitif ayrımcılık yapma
- 3.Konuyla ilgili kimselerin dinlenmesi
- 4.Çocuğun gelecekteki yararının da gözetilmesi
- 5.Her ülkenin kendi gerçekliğini göz önüne alması

Bu ölçütlerin uygulanmasına yarayan alt ölçütleri ise şu şekilde gruplamıştır;

- 1.Çocuğun yaşı
- 2.Çocuğun çevresel şartlarının ve ilişkilerinin değiştirilmemesi
- 3.Çocuğun görüşü
- 4.İyi bir aile ortamı sağlanması
- 5.Çocuğun diğer tarafla kişisel ilişkisinin gözetilecek olması
- 6.Çocuğa şahsen bakma olanağı
- 7.Ana babanın çocuğa karşı ilgisi ve şahsen çocuğu eğitebilme yetenekleri
- 8.Ana babanın ahlaksal değer yargıları ve davranışları
- 9.Boşanmadaki kusur
- 10.Kardeşlerin ayrılmaması
- 11.Ana baba arasındaki anlaşma

Velayet kararlarında çocuğun yüksek yararının ne şekilde belirleneceğine dair ölçütlere ise alternatif olarak Çam (2017) şu şekilde bir gruplama yapmıştır;

- 1.Çocuğun bedeni, fikri ve ahlaki gelişimi
- 2.Çocuğun yaşı
- 3.Çocuğun görüşü
- 4.Çocuğun diğer tarafla kişisel ilişkisinin zedelenmemesi
- 5.Çocuğun alıştığı çevre ve ortamdaki koparılmaması
- 6.Kardeşlerin ayrılmaması
- 7.Uzman raporu

Çocuğun faydasını baz alan bu ilkenin tanımsızlığının bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışan ölçütler ve bunların nasıl kullanıldığı hâkimin karşılaştığı olaylara göre farklılık gösterebilmektedir. Çocuğun beden ruh sağlığını korumak gelişimini desteklemek ve temel haklarını sağlamak çocuğun en iyi biçimde korunması ile mümkündür. Her durumda çocuğun yüksek yararı ilkesini uygulamak, çocuğu bir taraftan özgür ve saygın birey olarak kabul ederken, diğer taraftan, çocuğun toplumun en fazla korunmayı gerektiren kesimi içerisinde olduğunu da göz önünde bulundurmak anlamına gelmektedir (Özer Taşkın, 2006). Bu yüzden diğer bir deyişle çocuğun yararına ilkesini uygulamak çocuğa karşı pozitif ayrımcılık yapmayı gerektirir. Bu bağlamda, Çam'ın bu gruplaması göz önünde bulundurularak sorulması gereken ilk soru bu sıralamanın öncelikli olup olmadığı durumudur. Eğer ilk iki grup *çocuğun bedeni, fikri ve ahlaki gelişimi* ile *çocuğun yaşı ve çocuğun yaşı* kıstasları hâkim tarafından sırayla göz önünde tutuluyorsa, gelişim psikolojisi çerçevesinde şu nokta da göz önünde bulundurulmalıdır: çocuğun gelişimsel olarak özel bir durumu yoksa bedensel, zihinsel ve sosyal duygusal gelişimleri çocuğun yaşına paralel bir şekilde lineer bir süreklilik göstermektedir. Bu sürekliliğin çocuğun yararına bir şekilde devam etmesi için uygun atmosferin ebeveynler tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Ebeveynler boşanmış ya da boşanma sürecinde olsalar da çocuklarına karşı annelik ve babalık görevleri devam etmektedir. Bu görevlerin çocuk için en iyi şekilde ifa edilmesini sağlamak, tek taraflı velayet kullanılacaksa hangi ebeveyne verileceği ve bu esnada çocuğun diğer ebeveyn ile ilişkilerinin sağlıklı zeminde devam etmesini de sağlamak; kısacası çocuğun yararına olan her şey için bu düzenlemeler önemli rol almaktadır. Bu ölçütlerdeki düzenlemeler boşanma sürecinde çocukların özellikle sosyal ve duygusal gelişim açısından yaşayabileceği sıkıntılarının en aza indirgenebilmesi bakımından önemlidir.

Bu yüzden de velayet sürecinde, ebeveynlerin çocuğun bakımı için gerekli sorumluluklarına hassasiyet göstermesi beklenmekte ve hâkimin bu süreci hukuksal zeminde kafalarda hiçbir soru işareti bırakmadan netleştirmesi gerekmektedir. Hukuksal süreç devam ederken yargı mercilerinin ve onlarla çalışan uzmanların bir takım çocuk gelişimi için elzem kriterleri göz önünde tutması önemlidir. Öncelikli olarak anne bebek arasındaki bağlanma sadece annenin çocuğuna bakım, şefkat ve sevgi vermesi değildir. Bağlanma, bebek ile ona bakım veren kişinin arasında oluşan bir bağdır, bu bağ duygusal anlamda pozitif ve yardım edici bir etkileşimin olduğunu ifade eden bir bağdır (Öztürk, 2002). Bu bağ bebeklerin ve erken yaştaki çocukların yaşamlarını sürdürebilmeleri için elzem ve gelişimsel bağlamda oldukça işlevseldir (Deleş, 2019). Bebeklerin sosyal çevresindekilere karşı bir bağlanma geliştirdikleri bilinse de ilk temel bağ anne ile olanıdır. Bu temel bağ, anne ile bebeğin yakın temas gerektirdiği annenin bebeğine gülümsemesi, onunla göz teması kurması gibi empatik yaklaşımlarla gelişir ve sağlamlaşır. Bu bağlamda annenin sorumluluğu, bebeği için güvenli ve sıcak bir ortamı yaratmasıdır (Shaw ve Benham, 2014). Bu yaş grubundaki çocuğun annesi ile olan bağlanma deneyimleri, çocuğun ileri vadede beşerî ve romantik ilişkilerinde de model olacaktır. Dolayısıyla çocuğun gelişimi için bağlanmadaki rollerini sağlıklı bir biçimde yerine getiren anne çocuğunun başkaları

Erken Çocukluk Döneminde Velayet Süreçlerinin Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

ile de sağlıklı ilişkiler kurmasına zemin hazırlamış olur (Shaw ve Benham, 2014). Bu durumdan dolayı anne ile çocuk arasındaki ilişki elzem sayıldığı için hâkim küçük yaşta olan çocuğun velayetini ekseriyetle farklı bir durum yoksa anneye verilmesini uygun görmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çocukların anneleri ile aralarında geliştirdikleri bu bağlanma sistemi, onları çevresinden gelmesi muhtemel tehlikelere karşı korur ve çevresini tanıması için gerekli koşulları güvenli bir şekilde sağlar (Deleş, 2019). 0-3 yaş çocuklarının her durumda annelerine daha fazla ihtiyaçları olması sebebiyle velayetleri mutlak surette anneye verilmelidir. Bu nedenle anne ile yakınlığın korunması, çocukla aralarında oluşan bağlanma sayesinde çocuk için gerekli olan güven ortamı inşa edilmiş olunur (Sümer ve Güngör, 1999). Bu yaştaki çocuğun anne ilgi ve şefkatine öncelikli ihtiyacı bulunduğundan çocuğun güvenliğine herhangi bir tehdit olmadığı sürece annenin yaşantısı ikinci plandadır. Bowlby'nin (1958) bağlanma kuramına göre de çocuk 3 yaşından itibaren ayrı bir birey olduğunu algılamaya başlar ve farklı sosyal ilişkiler oluşturmaya zemin hazırlar (Bowlby'den aktaran Shaw ve Benham, 2014). Bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde kurulan bağlanma, çocuğun kişilik özelliklerinin de temelini oluşturur ve hayat boyu etkisini korur (Carver ve Scheier, 1998). Bu yaklaşımdan yola çıkılarak, 3-6 yaş aralığındaki çocukların anneye olan ihtiyaçları 0-3 yaş grubundaki çocuklar kadar yoğun olmadığı için annenin durumunun çocuğun gelişimine ya da çocuğun güvenliğine karşı tehdit oluşturduğu durumlarla karşılaşılmadığı müddetçe velayet anneye bırakılması uygun olduğu hukuki olarak yansıtılabilir. Ancak bu noktada çocuğun baba ile ilişkisinin de zarar görmemesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekir. Ebeveynlerinden birinden ayrılan, onlardan kötü muamele gören ya da yetiştirme kurumlarında bakıcılar tarafından yetiştirilen çocuklar üzerinde yapılan araştırmalara göre erken yaşlarda ortaya çıkan bağlanma bozukluklarının etkilerinin uzun yıllar sürdüğü saptanmıştır (Shaw ve Benham, 2014). Yine bu bağlamda, Ainsworth'un (1989) bağlanma kuramına göre ise; güvenli bağlanma, güvensiz-dirençli bağlanma, güvensiz-kaçınmacı bağlanma ve organize olmamış/dağınık bağlanma olarak dört farklı grupta kategorize etmiştir. Güvenli bağlanmanın yüksek benlik algısı, sosyalleşmede pozitif yönde gelişim gibi olumlu sonuçları varken; güvensiz bağlanma modelleri oluşturmuş çocuklarda uzun vadede duygusal ve davranışsal problemlerle karşılaşma riski mevcuttur (Cowie, 1995). Bağlanma durumları ile ilgili olarak evlilik çatışmalarının olduğu ailelerin çocuklarında da güvensiz bağlanma problemine yönelik tespitler yapılmıştır (Shaw ve Benham, 2014). Bu tespitler evlilik ya da boşanma sürecinde çocuğun duygusal yönden örselenmesinin uzun vadeli olarak onları olumsuz etkileyeceğini de göstermektedir.

Hukuki boyutu 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 337, 340 ve 342 sayılı maddelerinde ve psikolojik boyutu ise Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7 numaralı protokolü 5. Maddesinde belirtilen velayet durumlarına göre, devletin çocuğun yüksek yararını esas almalıdır ilkesi benimsenmiştir. Diğer taraftan çocukta duygusal gelişim ilk on yıl oldukça kritiktir ve bunun sağlam temelleri erken çocukluk

Sevim KARAOĞLU

döneminde desteklenmektedir. Hukuk ve çocuk gelişimi harmanlanmış bir zeminde gerek boşanma sürecinde gerekse de boşandıktan sonraki velayet durumlarında çocuğun diğer gelişim alanlarının yanı sıra sosyal duygusal gelişimlerinin özellikle göz önünde bulundurulması önemli bir gerekliliktir. Bu alandaki literatüre göre, çocukların sosyal duygusal gelişimleri geri kaldığı zaman diğer gelişim alanlarının da olumsuz etkilendiği sıklıkla tekrar edilmiştir. Dolayısıyla sadece ebeveynlerin değil, yargı sistemi ve yargı sisteminde çalışan uzmanların da velayet süreçlerinde çocuğun yararına ilkesinin uygulanması için kullanılan ölçütleri, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini öncelikli olarak göz önünde bulundurarak değerlendirmeleri tavsiye edilmektedir. Nihai olarak unutulmamalıdır ki çocukların karşılaştığı ve tecrübe ettiği problemler sadece o çocuğun ya da onun ebeveynlerinin de ötesinde, içinde bulunduğu toplumu ilgilendiren sorunlardır (Karakaş ve Çevik, 2016). Bu sebeple çocukların sağlıklı gelişimlerinin sağlanması ve bu bağlamda uygun eğitim koşullarının oluşturulmasındaki sorumluluk anne babaların yanı sıra toplumun düzenini sağlayan hukuk kurallarıyla desteklenmeli ve düzenlenmelidir. Ancak bu düzenlemeler yapılırken bu alanda disiplinler arası pedagojik perspektifle yapılmış akademik çalışmalardan da destek alınmalıdır.

Kaynakça

Ainsworth, M. D. S. (1989). "Attachments Beyond Infancy". *American Psychologist*, 44, (4), 709-716.

Akyüz, E. (2013). *Çocuğun Hukuku Çocuk Hakları ve Korunması. (3. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Carver, C. & Scheier, M. (1998). *Perspectives on psychology*, Cambridge University Press, 281-282.

Cowie, H. (Ed.). (1995). *Child care and attachment. Personal, social and emotional development of children*. Open University: Milton Keynes, UK.

Çam, Ş. (2017). Velayetin belirlenmesinde çocuğun yüksek yararı ilkesi ve Yargıtay kararlarında kullanılan ölçütler. https://www.academia.edu/35256758/Velayetin_Belirlenmesinde_Çocuğun_Yüksek_Yararı_ilkesi_ve_Yargıtay_Kararlarında_Kullanılan_Ölçütler. Son erişim: 17.09.2020.

Deleş, B. (2019). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları*. Ankara: Akademisyen Yayınevi Bilimsel Araştırmalar.

İnan, A. N. (1968). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Karakaş, B., & Çevik, Ö.C. (2016). Çocuk refahı: çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 887-906.

Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 3 (2), 91-111.

Özer Taşkın, Ö. (2006). *Velayette Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir

Öztürk, M.O. (2002). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevler.

Erken Çocukluk Döneminde Velayet Süreçlerinin Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

Pais, M. S. (1997). *The Best Interest of the Child: The Point of View of a Member of the Committee on the Rights of the Child*. Les droits de l'enfant entre theorie et pratique, Institut Universitaire Kunt Bösh- Institut International des droits de l'enfant, Sion- Suisse,

Serozan, R. (2005). *Çocuk Hukuku. (2. Baskı)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Shaw, R. J., & Benham A. L. (Ed.). (2014) *Bağlanma bozuklukları. Okul öncesi çocuklarının terapisi*. İstanbul: Prestij Yayınları.

Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma, *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.

Tamanza, G., Molgora, S., & Ranieri, S. (2013). Separation and Divorce in Italy: Parenthood, Children's Custody, and Family Mediation. *Family Court Review*, 51 (4), 557-567.

Vygotsky, L.S. (Ed.). (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Process*. Cambridge: Harvard University Press.

Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

Family is the smallest element in the society that brings and keeps alive the traditions. As Yörükoğlu (2004: 125) highlighted that the functional aim of family from the child developmental and educational perspectives is to fulfil fundamental needs and to educate them as docile body for the society. According to the Maslow's hierarchy of needs pyramid the basic needs which are safety needs such as security, safety and physiological needs such as food, water, rest are met in family core firstly in early childhood. The meeting these needs are responsibilities of families to their children. Children learn to build relationships, to explain emotions and thoughts, to solve problems in accordance with their family interaction. Therefore, children's interactions with parents play an important role to develop children socially and emotionally in early years. However, when parents decide to divorce, it is important to investigate what children's position will be in this custody process, how children's social and emotional development will be affected and what parents' roles will be during this divorcing process to protect their children from in any case of conflict. These investigations create a main ground of this review within the interwoven of pedagogical and legal disciplines. It is vehemently important that this is the first and only review about integration of early childhood education and custody process in Turkey.

The place of children and parents' interaction in the society

Every child is unique and has right to get healthy development process. Families are responsible to fulfil these developmental necessities for their children in legally. When child protection is necessary to shape future of societies, love and compassion are core elements of child's protection (Inan, 1968). In accordance with this view, Akyuz (2013: 1) emphasised that "if children have mistreatment, neglect, and exploitation in a society, it can be evaluated as this society is an unmodern

society". Hence, if a society targets to developed, it must be ensured that children have quality development process in the society. In response to this, Ozer Taskin (2006: 6) put a review about child's protection that "the person who is not adult also has special protection, special rights and privilege is a child". The importance of these special rights and privilege firstly emphasised in Industrial Revolution. In this term, together with having indecency in family, children are exposed to underestimation, exploitation and violence at external world (Serozan, 2005). One of the most important responsibilities of the government is protecting children and providing them the best conditions in considering with their value, weakness and special needs. The roles of parents in family get into democratically ordered as a result of Industrial Revolution. In this way, the place of children become popular and societies became aware of children's care and protection (Ozer Taskin, 2006: 15). Growing socio-economic situations can bring some conflict between parents and this can be cause of divorces depends on the differences of industrialisation and urbanisation. Parents should remind in divorce process that they must keep the peaceful atmosphere to ensure their children's healthy physical, mental and social and emotional developments. Responsibility of providing this atmosphere is fundamental duty for parents unavoidably for the best interest of child.

The principal of "the best interest of child" in child custody process

It is the best way to protect children with taking care of their mental health, supporting their developmental areas and defending their rights. Application of the best interest of child in necessary situations means both supposing that child is a respectable and free person and protecting that child is a weak person as well (Ozer Taskin, 2006). Under Turkish law, child's custody is regulated by Turkish Civil Code. Although a definition is not provided by the Code in article 4721 (182), it can be understood from article 339 of Turkish Civil Code as the right and responsibilities of welfare, education and protection of young children's (under 18-year-old) and the young adult restricted by the judge. However, taking care of only health, education and moral benefits creates a gap about "the best interest of child". This gap increase tension in this area. Even though parents end up their marriage, their duties to children still continue on. Therefore, this process should be use effective to protect children not only physically or morally, but also social and emotionally which the essential point in this review. Because the problems in children's custody might appear at the stage of divorce and this process hurts children socially and emotionally. It is valuable attachment between mother and child and therefore especially the relationship between child and mother must be carefully keep healthy. According to Shaw and Benham (2014) discussed that attachment with mother provide children a basic ground to build relationship with others.

Conclusion and recommendations

the attachment between mothers and children keep safe children from the possible external world's dangers and provide children necessary conditions to explore safely the external world (Deles, 2019). The child must be protected from custody battle and should be considered "the best interest of child" to keep child

Erken Çocukluk Döneminde Velayet Süreçlerinin Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

socially and emotionally safe in accordance with legal regulations. According to the attachment theory of Ainsworth (1989) children between ages of 0-3 mostly need their mothers to meet their developmental deprivations, and this requires the child custody must be given to mother. Therefore, keeping this attachment between child and mother creates a bridge for safe world for the child and in this perspective the law creates a foundation for child to keep his/her development healthy (Sumer and Gungor, 1999). On the other side, judges, parents and professionals always remind that the relation between father and child is important as well. Because, it is expected that the caring responsibilities of parents still continues for not only mother but also father. Shaw and Benham (2014) stated that having trouble relationship with one of parents brings children some problems in their personal relationships. As a conclusion, the child custody problems are not only related with parents but also related with society and therefore, this must be provided by legal rules (Karakas and Cevik, 2016). Because healthy custody process allows children healthy development and this is the proof of society's modernism. At this point, while reinforcing the law regulations in this area, it should be supported by inter-disciplines pedagogical researches, in other way, professionals in both disciplines might work together from both perspectives law and education.